

Сарсеитова Н.Ш.

ЮРИДИКАЛЫК КЛИНИКАЛАРДЫН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮНДӨГҮ МЕДИАТИВДИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Сарсеитова Н.Ш.

МЕДИАТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЮРИДИЧЕСКИХ КЛИНИК

N.Sh. Sarseitova

MEDIATIVE TECHNOLOGIES IN THE ACTIVITIES OF LEGAL CLINICS

УДК: 342: 37.014.1

Укуктук маданиятка талаш-тартыштарды соттон тышкары жөнгө сала турган жаңы институт киргизилет – ал юридикалык клиникалар аркылуу калктын аз камсыз болгон жана социалдык жактан корголбогон топтору боюнча, медиациянын жол-жобосун жана азыркы учурдагы бекер юридикалык жардам көрсөтүү институтун бекемдейт. Бул илимий макалада медиациянын жол-жоболорун бири-бирине жакындаштыруу жана юридикалык клиникалардын ишмердүүлүктөрү жөнүндөгү маселелер каралган. Бул жарандардын коомдук жашоосундагы медиациянын ролун бекемдөө жана күчөтүү, ошондой эле, калктын аз камсыз болгон жана социалдык жактан корголбогон катмарларына акысыз жардам көрсөтүү менен юридикалык клиника аркылуу медиацияны өнүктүрүүнүн жаңы багыттарын аныктоо мүмкүнчүлүктөрү болуп саналат. Клиницисттерге юридикалык клиникага укуктук жардам алуу максатында кайрылган жарандардын мындай абалдагы иштеринин көйгөйлөрүн ар тараптуу жана толук кандуу карап чечүү үчүн механизмдердин кыйла кеңири спектрин жана ыкмаларын пайдалануу зарыл. Юридикалык клиниканын ишмердүүлүк максатына жетүү үчүн – квалификациялуу түрдө юридикалык жардам берүү, кардарлар менен туура мамиле кура билүү абдан маанилүү болуп саналат. Бул этапта кардарлар менен иштөөдөгү медиативдик техниканын ролу абдан чоң.

Негизги сөздөр: калыстык, медиативдик технологиялар, юридикалык клиникалар, юридикалык жардам, жарандык коом, чыр-чатак, юридикалык клиникалар.

В правовую культуру вводится новый институт внесудебного урегулирования споров – процедура медиации и закрепляет уже существующий институт оказания бесплатной юридической помощи малообеспеченным и социально незащищенным группам населения посредством юридических клиник. В данной статье рассматривается вопрос о сближении процедуры медиации и деятельности юридических клиник. Это возможность закрепить и уси-

лить роль медиации в общественной жизни граждан, а также определить новое направление развития медиации с юридической клиникой посредством оказания бесплатной юридической помощи малообеспеченным и социально незащищенным слоям населения. При данном положении дел клиницисту необходимо использовать наиболее широкий спектр механизмов и способов для всестороннего и полного рассмотрения и разрешения проблем граждан при обращении за правовой помощью в юридическую клинику. Очень важно для достижения цели деятельности юридической клиники – предоставление квалифицированной юридической помощи, выстроить правильно отношения с клиентом. И на этом этапе роль медиативных техник в работе с клиентом очень велика.

Ключевые слова: медиация, медиативные технологии, юридические клиники, юридическая помощь, гражданское общество, конфликт, юридические клиники.

A new institution of out-of-court settlement of disputes is being introduced into legal culture – the mediation procedure and consolidates the existing institution of providing free legal assistance for low-income and socially vulnerable groups of the population through legal clinics. This article discusses the approximation of mediation and legal clinics. This is an opportunity to consolidate and strengthen the role of mediation in the civil society of citizens, as well as to determine a new direction for the development of mediation with a legal clinic by providing free legal assistance to low-income and socially unprotected sections of the population. In this case, the clinician needs to use the widest range of mechanisms and methods for a comprehensive and complete consideration and resolution of citizens problems during their applying for legal assistance to a legal clinic. It is very important to achieve the goal of the legal clinic – providing qualified legal assistance, to build the right relationship with the client. Also, at this stage, the role of mediation techniques in working with a client is very large.

Key word: mediation, mediation technologies, legal clinics, legal aid, civil society, conflict, legal clinics.

Кыргызстанда жарандык коомдун калыптанышы мамлекеттин магистралдык милдети болуп саналат, анда жарандын укуктары менен эркиндиктеринин камсыздалышынын айкын көрсөткүчтөрүнүн бири болуп жеткиликтүү сот адилеттиги саналат. Эгерде каржылык жана материалдык мүмкүнчүлүктөргө ээ болгон, бардык жарандар үчүн комплекстүү түрдөгү юридикалык жардам көрсөтүүлөр бар болсо да, бүткүл дүйнө жүзү боюнча андай өкмөттөрдүн саны аз.

Ошондой эле сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу максатынын биринчи милдети – бул калктын социалдык жактан аз камсыз болгон жана корголбогон топторуна квалификациялуу түрдө юридикалык жардам көрсөтүү боюнча, мекемелерди, атап айтканда, юридикалык клиникаларды түзүү аркылуу сот адилеттүүлүк жолундагы экономикалык тоскоолдуктар жоюу болуп эсептелет.

Ал эми экинчи милдети – соттон тышкары талаштарды жөнгө салуунун жол-жоболорун жайылтуу болуп эсептелет. Буга байланыштуу, "Мамлекет тарабынан юридикалык жардам берүүнүн кепилдиги жөнүндөгү" жана "Медиация жөнүндөгү" мыйзамды кабыл алуу мыйзам ченемдүү көрүнүш болуп эсептелет.

Ошентип укуктук маданиятка соттон тышкары талаш-тартыштарды жөнгө салуунун жаңы институту – медиациянын жол – жобосу киргизилет жана калктын аз камсыз болгон жана социалдык жактан корголбогон топторун юридикалык клиникалар аркылуу бекер юридикалык жардам көрсөтүү боюнча бүгүнкү күндөгү институттар бекемделет.

Бир жагынан бирдей максатты карай умтулуу – сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу жолу аркылуу жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин жүзөгө ашыруу үчүн шарттарды түзүү, ал эми, бул эки институт ар кандай функциялары аткарышат, биринчиси – медиатордун (калыстардын) жардамы менен өз ара пайдалуу консенсуска жетишүү жолу аркылуу соттон тышкары талаш-тартыштарды жөнгө салуу, экинчиси – клиницист – студенттерге карата акы төлөнбөөчү негизде квалификациялуу түрдө юридикалык жардам көрсөтүү.

Бирок, бул эки системаны жакындаштыруу үчүн болгон мындай толук кандуу талдоолордун себептери жана жагдайлары кыйла жетиштүү болуп са-

налат.

Колдонуудагы мыйзамдар, атап айтканда, аларды акысыз юридикалык жардам берүү системасынын курамдык элементи катары кароо менен юридикалык клиникалардын ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарын жөнгө салат. Муну менен бирге эле юридикалык клиникалар өзүлөрүнүн эки көз карашын билдирет. Бир жагынан, алар өздөрү аркылуу келечектеги укук колдонуучуларды даярдоо максаты болуп саналган, билим берүү ишмердүүлүгүнүн формасын билдиришет.

Экинчи жагынан, юридикалык клиникалар өз алдынча акысыз түрдө юридикалык жардам алууга муктаж болгон категориядагы инсандарга карата социалдык керектөөлөрдү канааттандыруу максатын коет.

Биз юридикалык клиникалардын ишмердүүлүгүн жана медиациянын жол-жоболорун жакындаштыруу жөнүндөгү маселелерди козгоо менен, бул кубулушту мурда эле көрсөтүлгөн: социалдык-практикалык жана билим берүү функцияларынын позициялары аркылуу кароого аракеттендик.

Ошондой эле заманбап этаптагы юридикалык жогорку окуу жайларын бүтүргөн студенттерга карата кесиптик талаптардын абдан жогору экенин аныктайт. Кесипкөй коомчулук убакытылуу көндүмдөрдү талап кылбаган, кесиптик иш-милдеттерин аткара ала турган даяр адистерди алууга кызыктар. Эреже катары, алар, бул студенттер дал ушундай практикалык көндүмдөрдү (документтерди түзүүнү, ачык чыгып сүйлөөнү жана ж.б.) билишпейт, кесипкөй ык-жөндөмдөргө ээ эмес деген дооматтар менен чектелишет.

Ошондуктан юридикалык билим берүүнүн сапатын жогорулатуу юридикалык билим берүүнү интеграциялоо жана практиканын инновациялык формаларын (юридикалык клиникаларды түзүү) практикалоонун жолун жайылтууга түздөн-түз көз каранды болот. Юристердин кесиптик укуктук аң-сезимин калыптандырууда юридикалык клиникалардын мааниси абдан чоң болуп саналат. Юридикалык клиникалардын ишине катышкан студенттер ЖОЖдо окуган жылдарда алган теориялык билимдерин практика жүзүндө колдонушат, ошондой эле, кардарларды кабыл алууга жана "жандуу түрдө" кеп-кеңеш (консультация) берүүгө мүмкүнчүлүк ала алышат.

Мисалы, студенттер өздөрү Ж.Баласагын атындагы КУУ алдындагы юридикалык клиникада "жандуу түрдөгү" консультациялык иш-аракетин, клиниканын окутуучу-кураторунун көзөмөлдөөсүнүн астында өздөрү жүргүзүшөт. Клиникада эң маанилүү иш тартип эрежелерин бири, алгач ирет эле кабыл алуу менен келген адамга жооп берүүгө тыюу салуу болуп саналат. Келген адам биринчи жолугушуу учурунда көйгөйлөрүнүн маани-маңызын ачып берет, студент-клиницисттин тактоо иретинде берген суроолоруна жооп берет, андан соң керектүү документтерди берет, ал эми, студент иш делосун түзөт жана кайрадан жолугуша турган күндү дайындайт. Анын негизги милдети берилген иштин материалдарын изилдөөдөн, нормативдик материалдарды иликтөөдөн турат, окутуучудан консультациял алуу керек болгондо жана жооп даярдоо учурундагы жоопторуна куратор кол койгондон кийин гана, студент аны кардарга оозеки түрдө берүүгө укуктуу болуп эсептелет.

Студент-клиницист менен жарандын ортосундагы жолугушуу жолу жана оозеки түрдөгү консультацияларды берүү бир нече этаптан турат: сунуштоо, алардан интервью алуу, документтерди топтоо, ишти талдоо, окутуучудан консультация алуу, оозеки түрдөгү консультация берүүлөрдү даярдоо. Студенттер ушундай этаптардын ар биринде көп сандаган көйгөйлөргө туш болушат. Клиникада окутуунун өзү эле, ушундай көйгөйлөрдү чечүү үчүн студенттердин жөндөмдүүлүктөрүн иштеп чыгууга багытталган. Юридикалык клиниканын ишмердүүлүгүнүн максатына жетүү үчүн - кардар менен туура мамиле түзө билүү, аларга квалификациялуу түрдө юридикалык жардам берүү абдан маанилүү болуп саналат.

Бул этаптагы кардарлар менен иштөөдөгү ой жүгүртүү техникасынын ролу абдан чоң. Иш жүзүндө алганда клиникага кайрылганга келгендердин 80%сы чыр-чатактар менен жүргөн жарандар болуп саналат. Студент-клиницист кээ бир учурларда чыр-чатактарды эскерткени менен аны көп учурларда чечпейт. Кардардын ой-мүнөзүн "өз эркине" карата бурдуруу, анын маселесин чечүү үчүн максималдуу түрдө жарактуу болгон маалыматтарды билүү – бул өндөнгөн маселелердин бардыгы медиациянын техникиси аркылуу алынып барылышы мүмкүн. Клиниканын ишинде кардар менен байланыш түзүү, сүйлө-

шүүдөгү тоскоолдуктарды жеңүү, вербалдык эмес белгилерди чечмелөө, угуу көндүмдөрүн (эхо-техниканы колдонуу менен, резюмени ж.б.у.с.) иштеп чыгуу абдан маанилүү болуп саналат [3].

Мунун баары кесипкөй медиаторлорду даярдоодогу изилдөөнүн предмети болуп саналат, бирок, юридикалык клиникада окутуу методикасы киргизилген эмес. Эгер студенттерди юридикалык клиникада окутуу ыкмасына токтолсок, анда бирдиктүү методика жок деп айтууга болот.

Юридикалык клиниканын ишмердүүлүгү жарандарга укуктук жардам көрсөтүү аркылуу, алардын пайда болгон чыр-чатактарын жана талаш-тартыштарын чечүү менен түздөн-түз байланышкан. Клиницистке иштердин ушундай абалына карата юридикалык клиникага укуктук жардам алуу үчүн кайрылган жарандардын маселелерин ар тараптуу толук кандуу кароо менен чечүү үчүн механизмдердин кыйла кеңири спектрин жана ыкмаларын пайдалануу зарыл. Мындай ыкмалардын бири медиация болушу мүмкүн.

Төмөнкү клиницист – студенттерди эң натыйжалуу окутуу жана ишмердүүлүгү үчүн көйгөйлүү маселелердин кеңири тизмесин чечүүдө медиация иликтөөнүн керектүү ыкмаларын үйрөнүүнүн зарылдыгын шарттайт.

Медиация процесси 3 негизги элементти камтыйт: 1) конфликтти менен таанышуу (чыр-чатак картасын түзүү); 2) чатакташтан тараптар менен иштөө (тараптардын ар бири менен жолугушуу, биргелешкен сүйлөшүүлөрдү даярдоо); 3) сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү (медиатордун функциялары тренердин, психологдун жана педагогдун ролун аткарууга алып барат). Ар бир клиника өз методикасын, анын ичинде окуу-методикалык пландарын да иштеп чыгышат жана кабыл алышат. Бул бир жагынан, клиникада инновациялык, интерактивдүү ыкмаларды пайдалануу үчүн белгилүү түрдө кеңдик берет, экинчи жагынан – клиникадагы бирдиктүү талаптардын жоктугу, айталы, жарандарга жөнөкөй эле консультация берүү өңдүү көп иштерди тегирге айлантат, студенттерге практикалык ишмердүүлүктүн ыкмаларын үйрөтүүдө, юристтин социалдык миссиясын түшүнүү сыяктуулар – клиниканы маанилүү функцияларынан ажыратат.

Кесипкөй - юристин жаңы тибин даярдоодогу медиациянын дагы бир маанилүү миссиясы - маңызы – чыр-чатаксыз жүрүм-турум маданиятын тарбиялоо болгон юристин ой жүгүртүүсүн жана жашоо образынын жаңы формасын иштеп чыгуу болуп саналат [4]. Медиация чеберчилигин мектеп дубалынан тарта үйрөтүү керек. Медиация жол-жобосун жүргүзүүнүн көндүмдөрүнө ар бир квалификациялуу юрист ээ болушу керек. Юристин квалификациясынын өзү сөзсүз түрдө, ал тууралуу кабар бериши керек. Ошондуктан биздин көз карашыбыз боюнча юридикалык факультеттердин дисциплиналарынын программаларына медиациянын предметин сөзсүз түрдө киргизүүгө болот.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын Мыйзамы «Медиация жөнүндө» 2017-жылдын 28 июлу, №161.
2. Кыргыз Республикасынын Мыйзамы «Мамлекетке пилдеген юридикалык жардам жөнүндө» 2016-ж. 16-декабры № 201.
3. Этапы и техники консультирования: установление эмпатического контакта, выслушивание, рефлексия, этап поиска возможностей, принятия решения, резюме [Электронный ресурс]. - 2015.
4. Бондаренко Н.Л. Юридическая клиника и ее роль в процессе профессиональной подготовки юриста в высшей школе / Н.Л.Бондаренко, Ю.А.Хватик // Инновационные образовательные технологии. – 2011. - № 4. – С.29-33.